

Spørrelister som metode og materialet som kilde

Spørrelister innbyr også til kunnskapssamtaler, men i en mer bundet form enn med det muntlige intervjuet. I listene stilles spørsmål som informantene besvarer så utførlig som de kan, og materialet er derfor kvalitativt. I arkivet ved Norsk etnologisk gransking (NEG) ligger det rundt 175000 skrevne sider med dokumentasjon av norsk dagligliv, skrevet av mennesker som selv har kjent og vært fortrolig med forskjellige former for hverdagens praksis. I en del av det eldste svarmaterialet går denne kunnskapen så langt tilbake som til 1850-60årene. Hvordan samtalen mellom intervjuer og informant har foregått i snart 60 år, tas opp her.

NEGs omfangsrike arkivsamling bunner i denne målsetningen: ”Stiftinga Norsk etnologisk gransking har til oppgave – åleine eller i samarbeid med andre – å samla inn tradisjons- og minnemateriale om norsk folkeleg kultur og å utnytta dette materialet i vitskapelege granskingar. Det materialet som blir samla inn, skal også vera tilgjengeleg for offentleg bruk.”¹

Det er et kildemateriale som er tilgjengelig for forskning og allmenn kulturformidling. Fordi innsamlingsvirksomheten har denne doble målsetningen, må NEG dokumentere temaer ut fra både et smalt og et bredt perspektiv, noe som har betydning for kildematerialets karakter. Men det er også slik at den historiske bakgrunn og den faglige utvikling over tid har betydning for kildematerialets karakter. For den som skal bruke NEG-materialet som kilde, er det viktig å forstå dette. Fremfor alt er det viktig å huske at det dreier seg om et minnemateriale. Hvordan et slikt materiale har vært vurdert opp gjennom tidene, forteller NEGs historie om.

LITT HISTORIKK

Norsk Folkemuseum sto som initiativtaker da NEG ble stiftet i 1946. Formålet var å skaffe til veie informasjon om gamle gjenstander, arbeidsprosesser, arbeidsliv og fest i det førmoderne jordbruket. Gjenstander kan ikke i seg selv fortelle historie, - de trenger hjelp gjennom annen informasjon.² På slutten av 1940-årene var jordbruket i en rivende utvikling og modernisering. Dermed var eldre driftsmåter og kunnskaper om gjenstander og praksis på vei ut, noe som gjorde det nødvendig å dokumentere dem før de forsvant. Det er ingen tilfeldighet at de første spørrelistene handlet om ard og plog, om transport av høy, om brynet og forskjellige former for fôr. Interessen for

innsamling og dokumentasjon konsentrerte seg ikke bare om det praktiske arbeidet knyttet til jordbruket, men også om det eldre hverdags- og festlivet i gård og grend som man mente var i ferd med å forsvinne. Informantenes besteforeldre og andre av besteforeldregenerasjonen var den viktigste ressursen til å dokumentere fenomener så langt tilbake som mulig i "manns minne".

Før spørrelistene om et emne ble utarbeidet, ble det foretatt en grundig kartlegging og analyse av emnet ut fra det som allerede var skrevet og dokumentert om det, både nasjonalt og internasjonalt. Spørrelistene ble sendt til enkeltpersoner. Men ved hjelp av den enkelte medarbeiders minner og kunnskaper, og det som eldre personer i hjembygda kunne dokumentere, kunne det avtegne seg et allmenngyldig bilde av den norske kulturen et godt stykke bakover i tid. Det overordnede prosjektet var å skrive "den store fortellingen" om norsk kultur, tenkt synonymt med "vår gamle bondekultur".

Norsk Folkemuseum ble stiftet i 1894. Bøndene var da allerede utpekt som bærerne av "den norske kulturen", først og fremst fordi de hadde bevart dialekter og diktning uberørt av dansk, på tross av fire hundre år i union. "Bevisene" på det ekte norske lå i folkeviser, eventyr, sagn, gåter, rim og regler som ble samlet inn av P. Chr. Asbjørnsen, Jørgen Moe, Sophus Bugge, Ivar Aasen og mange, mange andre. Forståelsen av bonden som bærer av det autentiske norske er blitt opprettholdt og styrket i løpet av de etterfølgende 100 år og utvidet med kunnskaper om og dyrking av blant annet byggeskikk, folkekunst og folkedans.³ I årene like etter 2. verdenskrig var folkelig kultur fortsatt synonymt med den førmoderne jordbrukskulturen. Man kan derfor si at over et langt tidsspenn har "den gamle bondekulturen" hatt en dominerende plass som nøkkelbegrep for norsk identitet og selvbevissthet. Hilmar Stigums avslutning på en artikkel om blant annet lafteteknikk, om hjemlig kreativitet og impulser utenfra, kan leses slik: "Alt i alt er våre tømmerbygninger en kulturinnsats som vi ikke behøver å skamme oss over. Hvis vi blir befridd for noen mindreverdigheitskomplekser, vil vi heller ikke briske oss av dem. Vi vil bare være glad over de resultater som er nådd. For – stort eller smått – det er vårt, det er vårt - - -".⁴ I lys av 2. verdenskrig hadde dokumentasjonen, og muligheten for å sammenligne det norske materialet med andre lands, også et videre siktemål. I den første årsmeldingen står det eksplisitt at dette er "en fredsfaktor".⁵

Opprettelsen av NEG (i 1946) kan kanskje ses som del av en fortsatt nasjonsbygging. Institusjonen er et ektefødt barn av fagene folkloristikk og etnologi som er bygget på empiriske kunnskaper dokumentert gjennom både arkivalier og feltarbeid. Interessen for den gamle bondekulturen gjenspeiles i NEGs eldre spørrelister og i det materialet som ligger i arkivet. Historien bakover kan sies å starte med at et professorat i norsk språk, med ansvar for folkeminner, ble opprettet i 1882.⁶ I 1914 ble så Norsk Folkeminnesamling opprettet, men først i 1956 ble folkeminnevitenskap etablert som selvstendig universitetsfag, med undervisning og eksamen på grunnfags-, mellomfag og magistergradsnivå. Et professorat i etnologi, eller folkelivsgranskning, ble først opprettet i 1940 etter at det hadde vært ønsket og arbeidet for av

Norske Museers Landsforbund og Landslaget for Bygde- og Byhistorie siden 1930-årene. Professoratet, som ble tildelt Nils Lid, var til å begynne med knyttet til Norsk Folkeminnesamling. I 1957 ble folkelivsgransking etablert som universitetsfag med grunnfag, mellomfag og magistergrad. Representanter for begge fagene har hatt sete i NEGs styre fra første stund av, sammen med representanter for Norsk Folkemuseum, og i de første årene, for Kulturgeografisk Registrering på Vestlandet.

Norsk etnologisk gransking har basert sine innsamlinger på spørrelistene, og bare det, fra første stund av. Forbildet ble i første rekke hentet fra Sverige og Danmark der det med bruk av spørrelistene var drevet innsamling av språk, folklore og materiell kultur ved store institusjoner som Nordiska Museet i Stockholm, Landsmålsarkivet i Uppsala og Nationalmuseet i København.

Spørrelistene som metode for dokumentasjon hadde imidlertid også en norsk forhistorie. Ved Institutt for sammenlignende kulturforskning, som var grunnlagt i 1922, og der Nils Lid var fast ansatt fra 1924, hadde man brukt spørrelistene blant annet i den store undersøkelsen av det norske seterbruket. Det samme instituttet hadde i en årrekke støttet Nemndi til Gransking av Norsk Nenningsbruk (1934-1947) med penger. Dette var en institusjon som kartla "det levande bruket av ordi og (...) det miljøet der ordi vart nytta". Det var Nils Lid som sto for både innsamling og bruk av det innsamlete materialet og som var redaktør av tidsskriftet Ord og Sed der spørrelistene og artikler om språk og tradisjon ble presentert.

Da NEG ble grunnlagt var det altså tette faglige forbindelser mellom folkeminnesamling (folkloristikk), folkelivsgransking (etnologi), dialektforskning og folkemuseumarbeid. Dette gjenspeiles i de temaene som NEG laget spørrelistene om. Med NEG kan man si at faget etnologi fikk sitt tradisjonsarkiv i nær tilknytning til det som ble regnet for å være etnologens fremste og fornemste arbeidsplass, nemlig Norsk Folkemuseum.

FAGLIGE DREININGER

Den utvikling som har skjedd innenfor fagene etnologi og folkloristikk gjenspeiles også i NEGs virksomhet. Det er utviklingen i etnologi som har størst relevans for NEG, og det kan derfor være greit for oversiktens skyld å gå litt nærmere inn på den. Da Nils Lid i 1941 utarbeidet forskrifter og studieplaner for magistergraden i etnologi, definerte han studieemnet som "den sosiale, økonomiske og åndelige strukturen av det gamle bondesamfunnet, med næringer, arbeidsliv, reiseformer, byggeskikkar, samferdsel, festseder, tradisjon og folkekunst". Tidsperspektivet var begrenset til det førindustrielle bondesamfunnet.

Da etnologi grunnfag ble etablert i 1957, hadde tidsperspektivet endret seg til samtid og nær fortid, ettersom det i studieplanen ble lagt vekt på at studenten også må ha "sett seg inn i granskinga av vår tids bygde- og bykultur..."⁷ Bykultur ble det fortsatt smått med, mens bygdekulturen fikk mye av det faglige fokus i tiden fremover.

Men på slutten av 1960-tallet og utover i det neste tiåret endret folkloristikk og etnologi fokus fra å konsentrere seg om bygde- og bondekulturen til å trekke inn andre grupper av befolkningen. Arbeiderkultur, barnekultur og kvinnekultur ble gjenstand for dokumentasjon og analyser, noe som fikk ringvirkninger også for NEG, selv om nedslaget i form av spørrelister ikke er så tydelig som for dokumentasjonen av fortidens bondeliv. Her må det legges til at det på Norsk Folkemuseum ble samlet inn arbeiderminner i perioden 1950-1962 mens historikeren Edvard Bull var konservator ved museet.⁸ Arbeiderkulturen var på den måten ivaretatt, men mangelen på dokumentasjon i NEGs arkiver er merkbar for andre sosiale grupperinger og regioner i den norske kulturen. Totalt sett er det fortsatt slik at bondekulturen er bedre representert enn kyst- og bykulturen, borgerskapets kultur og industrikkulturen. På mange måter oppveies dette ved at temaene som tas opp i dag belyses på tvers av sosiale og geografiske skiller. Spørrelistene handler nå om mors- og farsdag, om foreninger og organisasjoner, husflidslag og amatørteater, for bare å nevne noen temaer som ikke er konsentrert om "livet på landet".

Tidsmessig skiftet fokus fra "gamle dager" til den nære fortid. "Grav der du står" var tittelen på en håndbok "for den som ville utforske arbeidsplassen og lokalmiljøet" ⁹ som fikk stor innflytelse på forskningsperspektivet innenfor etnologi og folkloristikk. Dette perspektivet fikk innflytelse ikke bare på temaer, men også på at medarbeideren nå skulle formidle egne kunnskaper og erfaringer, fremfor primært å formidle eldre generasjoners tradisjon.

FAKTAOPPLYSNINGER: OBJEKTIVT SANT

I NEGs første 25-30 år var det faktaopplysninger man ville ha, strippet for informantens eller medarbeiderens tolkninger. Dokumentasjon ved hjelp av denne formen for minner ble vurdert som en kilde til kunnskap om fortiden der det ikke finnes andre kilder.

Innenfor folkloristikk og etnologi ble minnematerialet vurdert som objektivt sant på linje med skriftlige historiske kilder. Lily Weiser-Aalls vitenskapelige arbeider ¹⁰ gir en god illustrasjon på hvordan man tenkte og på hvordan dokumentasjonen ble brukt. Faktaopplysningene ble brukt til avhandlinger, men også til kartografering, dvs. at dokumentasjon av enkeltgjenstander eller av skikker ble plottet inn på kart for å vise utbredelse, sammenhenger eller alder. Kartografering ble et viktig metodisk redskap for sammenlignende kulturforskning i hele Norden. Det er etnologen Sigurd Erixon ved Nordiska museet som er det store navnet her. I den første årsmeldingen for NEG understrekes det at kulturgrenser ikke alltid følger landegrensene. Det var derfor viktig å nyttiggjøre seg andre lands resultater. "Vår forskning skal ikke bare vise vår egenart. Den skal også vise hva som er felles for folkene og binder dem sammen".¹¹

Mange avhandlinger i etnologi og folkloristikk fra denne perioden har kart som viser utbredelse av fenomener. Kartene og den utbredte praksisen med å sitere fra spørrelistesvar skulle vise på hvilket grunnlag analysen var

Brynet.

Det er viktig å få vite om det er foregått noe forandring med bruket av brynet i manns minne, eller om det er noen tradisjon om en slik forandring. Vi ønsker å vite hvordan det var i den eldste tid en kan berette om og hvordan nye metoder og redskaper til å slipe og bryne med kom til bygda og når de ble tatt i bruk.

Det er ønskelig å få riss eller foto av redskaper, dessuten navn på redskapet og i tilfelle deler av det. Disse navn bør skrives i dialekt form, så nær opp til talemålet som råd er. En bør sette til det grammatiske kjønnet på ordene (merket ein, ei, eit) i parentes etter hvert ord.

1. Hva er det vanlige ord for bryne og for å bryne i bygda? Er ordet hein alminnelig for bryne eller er det muligens navn for en særskilt slags bryner?
2. Brukes nå mest bryner av kunststein eller naturstein? Finnes naturlig brynestein i bygda eller får en den annetsteds fra? Hvor kom den fra i eldre tid (f.eks. Isbor (Eidsborg) i Telemark)? Hvis den fantes i bygda, hentet en seg stein til bryne selv, eller var det noen som skaffet seg inntekter av å selge bryner? Hvordan foregikk dette?
3. Er det slik at alle redskaper først blir slipt på en rund slipestein og etterpå kvasset med bryne, eller finnes det redskaper som bare blir kvasset med bryne, f.eks. høveltenner, barberkniver, finere treskjærerkniver osv.?
4. Husker folk eller blir det fortalt om en tid da en ikke slipte ljåen, men tynnet ut eggen med en hammer? Ble sigd og skyru behandlet på samme måte? Kan det fastslås når skikken med å slipe ljåer kom til bygda, og hva som var den egentlige forskjell mellom slipeljåer og de eldre tynsljeljåer? Hvordan ble tynningen utført? Hadde man en særskilt ambolt til det (dragslested) og hva kalte en den? Hvem utførte tynningen av ljåen, og når og hvor ble det gjort?
5. Fantet det på gårdene en litt større stein (ikke rund) som lå stille og som en slipte på ved å føre redskapet fram og tilbake på den? Hva kaltes den (f.eks. senda, sennestein), og hva kaltes framgangsmåten? Brukes steinen ennå eller finnes det redskaper som blir slipt på en mindre liggende stein, f.eks. høveltenner? Er det i siste tilfelle bare fagsnekkeren som bruker den, eller blir den også brukt på gården? Brukte en å ta slipesteinen med seg utover teigene etter hvert en slo, eller sto den alltid hjemme ved huset? Vet en i tilfelle hvor gammel skikken er?

Faksimile av en av de første spørrelis-
tene som ble sendt
ut av NEG, om
brynet.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 3.

Fylke: Hordaland

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Krinnherad

Emne: Brynet

Bygdelag: Omvikdalen

Oppskr. av: Arne Stuland

Gard: Stuland

(adresse): p. t. Rommeheit

G.nr. Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Etter egi røynsle

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Brynet.

(Svaret er skrive av Arne Stuland, fødd 1871 på garden Stuland og oppvekken der.)

Fram til ikring 1890 var det bruket å bera brynet med seg på slakteheigen i eit slag "slire" med valn i. Denne slira haitte "knotedolkjen" og hang etter beltet eller brestakningi som eit vanleg kniv = stoll, slirekniv i slire. Umframnt brynet bar slatte = karen og "ljastikka", ei stikka av hardt asketre med hiltkore skalt som på ein kniv. Ljastikka bruka dei mett etter dei hadde krossa ljæen med bryne til å stryuka lett yver ljæsaggi med, so vart ljæen krossare. No er ljastikka ikkje i bruk lenger, og helder ikkje knotedolken.

Svar nr. 1. Det vanlege ord for bryne i bygdi er "bryne". Men ein høyrer og ordet knotstein bruket for bryne, dette meire fyrr enn i dei seinare år.

Ordet hein er alkjennnt for eit visst slag bryne, og av og til nemnt heinebryne. Hein er ikkje bruka til å krestja ljå eller øksar med, men meire til finare verkty.

Svar til nr. 2. Bryner av kumotstein er mykje mindre i bruk enn bryne av naturstein. - Det finst ikkje naturleg brynerstein i bygdi. Kvar brynerstein

30!

Faksimile av et svar på spørrelisten om brynet.

bygd. Det var med andre ord en måte å gjøre kildene etterprøvbare på. Først på 1960-tallet ble spørsmålet reist om spørrelistesvar var egnet til slik kulturell kartografering ettersom antall svar er avhengig av antall informanter i en region. Verken antallet medarbeidere eller informanter har vært jevnt fordelt fylkesvis eller tallmessig i samsvar med et fylkes innbyggere. Når kartet viste en tett forekomst av et fenomen i noen fylker, var forklaringen som oftest at akkurat disse fylkene hadde mange medarbeidere og informanter.

Rene faktaopplysninger er god dokumentasjon i mange sammenhenger. Men de reiser mange spørsmål. De svarer nemlig sjelden på hvorfor, fordi det vanligvis ikke ble spurt om det i spørrelistene. Nøytrale faktasvar blir på den måten "magre" svar i mange sammenhenger. Jeg skal gi ett eksempel knyttet til begrepet ufisk, dvs. fisk som ikke ble regnet som menneskeføde. I svarene til spørrelistene 24 og 27¹² dukker begrepet opp, men uten at det får en forklaring ettersom informantene ikke hadde fått i oppgave å gi nærmere forklaringer eller tolkninger. Tvert imot, retningslinjene gikk den gang ut på at det skulle medarbeideren ikke gjøre. Ettersom begrepet ufisk er levende også i dag og blir brukt som forklaring på fisk som ikke regnes for spiselig, hadde det vært ønskelig med en presisering av hva som ligger i begrepet. Det er flere muligheter: om det ligger i begrepet at det er utseendemessig stygg fisk og hva som eventuelt menes med det, om det er fisk som brukes til dyrefôr eller om det er fisk eller fiskeprodukter som brukes til agn og av den grunn ikke kan brukes til mat for mennesker. Svarene kunne kanskje fortalt noe om forskjeller fra region til region og hva som er årsaken til forskjellene.¹³ Ettersom forskning og perspektiver endrer seg, vil det være et tilbakevendende problem at et intervjumateriale, enten det er skriftlig eller muntlig, ikke kan svare på de spørsmål forskeren stiller seg.

EGNE ERFARINGER: SUBJEKTIVT SANT

Historikeren Dagfinn Slettan har i boken *Minner og kulturhistorie* skrevet at "minnet er ... mer enn 'kunnskap' som kan memoreres, bringes fram og testes med kildekritiske metoder som sann eller falsk".¹⁴ Slettan refererer til boken *Social Memory* av antropologen James Fentress og Chris Wickham der de kritiserte "oral historians" for å kategorisere minnet på linje med et dokument og at de dermed ikke skilte mellom kunnskap eller viten om ting og måten vi vet på.¹⁵ Dette er først og fremst historikernes diskusjon, fordi de med "oral history"-retningen tok i bruk muntlige intervjuer som en del av kildetilfanget, noe som da var relativt nytt for dem. Diskusjonen har imidlertid betydning også for etnologi og folkloristikk og dreiningen mot denne nye måten å skape kilder på. Skriftlige, og til dels trykte, tradisjonsopptegetninger ble definert som muntlige på grunn av deres muntlige form og innhold. Noen av diskusjonstemaene har vært: muntlig kontra skriftlig, hva som ligger i muntlighet og representativitet.

Muntlig kontra skriftlig: Perspektivet som ligger i begrepet "grav der du står"

førte til utstrakt bruk av muntlige intervjuer innenfor etnologi og folkloristikk, der fokus ble satt på menneskers egne erfaringer. Kildematerialet fikk dermed en annen verdi enn at det skulle være objektivt etterprøvbart på linje med skriftlige kilder. I stedet ble det lagt vekt på at det er et subjektivt materiale man har fått å arbeide med. På grunn av at det metodiske grunnlaget i disse fagene alltid hadde vært vanlige folks minner og erfaringer, var det ikke "sant" eller "ikke-sant" som var det sentrale kildekritiske spørsmålet. Det ble heller et spørsmål om hva som var "sannest", skriftlig dokumentasjon slik som spørrelistesvar eller dokumentasjon ved hjelp av lydbånd. Spørrelistesvar er blitt karakterisert som for sterkt styrt av spørsmålene og for lite åpne for spontanitet ettersom den som skriver hele tiden kan vurdere hva han eller hun har lyst til å fortelle. I et muntlig intervju er forskeren derimot i en direkte dialog med intervjuobjektet og kan fange opp spontane utspill samt justere for uventede perspektiver som dukker opp. Det stemmer til en viss grad. Den eller de som har laget spørrelisten kan ikke fange opp assosiasjoner på samme måten som man kan i et muntlig intervju.

For NEG's faste medarbeiderstab holder en påstand om manglende spontanitet imidlertid ikke ubetinget stikk. Det hender ikke sjelden at medarbeideren starter med å skrive at akkurat dette temaet har han eller hun kastet seg over med en gang konvoluttet med spørrelisten er åpnet, og tiden mellom utsendelse og respons bekrefter at det stemmer. Det er heller ikke slik at den som skriver svar til NEG's spørreliste alltid holder seg strengt til spørsmålene i spørrelisten. Den gode skribenten assosierer og trekker inn både andre temaer og andre perspektiver enn de som ligger i spørrelisten. På den annen side må den som bruker denne typen materiale forholde seg til det som "sant" fordi det rommer enkeltmenneskers kunnskaper og holdninger til et tema. Faktaopplysninger om konkrete hendelser og gjenstander kan sammenlignes med andre kilder. Opplevelsen av hendelsene og holdningen til dem, er skribentenes egen, filtrert gjennom en samlet sum av erfaringer og viten som den enkelte har ervervet seg over tid. "Det subjektive minnet kan være bærer av objektiv informasjon, men "objektivt sant" sier noe om informasjonen i seg selv, ikke noe om måten vi opplever den, eller kommuniserer den på. Kunnskapen som sådan er "objektiv", men minnet er ikke oppdelt i en "subjektiv" og en "objektiv" del. I minnet oppløses denne grensen".¹⁶

Muntlighet: I kjølvannet av nyorienteringen i fagene, fra en utstrakt bruk av skriftlige kilder til båndintervjuer og videoopptak, oppsto en diskusjon om hva muntlighet egentlig er.¹⁷ Er en kilde muntlig etter at båndintervjuet er blitt skrevet ut? Er tradisjonsoppskrifter i Norsk Folkeminnesamling og i Norsk etnologisk gransking muntlige? Et nokså flytende svar man kan lese ut av diskusjonen som foregikk, er at et kildemateriale som er samlet inn muntlig, er muntlig også etter at det er skrevet ut. Det ser ut som et paradoks at et skriftlig dokument defineres som muntlig, men argumentasjonen står i nær sammenheng med den høye kvalitetsverdi man den gang ga muntlige kilder sammenlignet med skriftlige kilder. I dag vurderer vi det imidlertid

slik at et skriftlig svar av den typen NEG mottar er en skriftlig kilde. NEG-spørrelistesvar har imidlertid sine spesielle karaktertrekk som både skifter over tid og som varierer med medarbeideren. Noen svar har en essayistisk stil mens andre har brevets kjennetegn i det medarbeideren stiler svaret sitt til NEG-s stab. Andre igjen er korte og holdt i en saklig stil. Spørrelistesvar stiller mange og varierte krav til den som skal bruke dem som kilde.

Representativitet: Et annet kildekritisk spørsmål har vært om denne typen dokumentasjon kan sies å være representativ. Det som vel ligger under spørsmålet, er om den er representativ i forhold til et kollektiv, en større gruppe mennesker. Historikeren Bjørg Seland har i en artikkel¹⁸ stilt nettopp det spørsmålet i forbindelse med sin undersøkelse av lokal religiøs tradisjon og kvinnelige forkynnere. Som kildemateriale har hun blant annet brukt svar på en rekke spørrelister.¹⁹ Hun stiller kritiske spørsmål til svarenes regionale representativitet, til medarbeidernes tilknytning til misjonsbevegelsen, til at enkelte medarbeidere har vært det hun kaller "hyperaktive" sammenlignet med andre som har svart og til hvordan medarbeiderne har tolket sentrale begreper forskjellig. De kildekritiske spørsmålene viser en forventning om en representativitet, og kanskje også en objektivitet, som hun ikke får fordi materialet ikke er slik. Om hun i utgangspunktet hadde gjort det klart for seg hvordan materialet er blitt til, ville hun heller ikke blitt så frustrert som hun gir uttrykk for i artikkelen.²⁰

Historikeren Knut Kjeldstadli har gått opp grensene for på hvilket grunnlag representativitet kan brukes når det gjelder minner, eller det han kaller "tilbakeskuende intervjuer".²¹ Selv om han bruker begrepet på livsløpsintervjuer, passer det utmerket på NEG-s arkivmateriale. Spørrelistesvarene er et minnemateriale, det er tilbakeskuende, noe som gjelder både det eldre og det nyere materialet, men det varierer i formen alt etter hvilken tid det er samlet inn. Inntil 1970-tallet var det snakk om en regional kulturhistorisk dokumentasjon, mens det senere er snakk om en subjektiv, individuell dokumentasjon. Et minnemateriale har uansett sine begrensninger både som historisk og sosiologisk dokumentasjon. Til gjengjeld gir det andre muligheter.

Et kildemateriale som er samlet inn med egne erfaringer og subjektive beskrivelser som det bærende elementet, får en annen karakter enn et materiale som er samlet inn som historisk dokumentasjon. Det gjelder både et muntlig intervjumateriale opptatt ved hjelp av båndopptaker, og et skriftlig materiale i form av svar på spørrelister. I stedet for å stille spørsmål om kildene forteller en objektiv sannhet som kan etterprøves via historiske eller sosiologiske kilder, må spørsmålene i større grad dreie seg om hvilke perspektiver og holdninger som kommer til syne i svarmaterialet. For det muntlige intervjuets vedkommende, må forskerens og intervjuobjektets rolle underkastes analyse for å trenge inn i dialogens mange aspekter. For spørrelistematerialets vedkommende er det viktig å se like nøye på spørsmålene som på svarene og på den rollen medarbeideren har i prosessen.

I motsetning til et objektivt, faktadominert materiale, er det i et sub-

jektivt materiale medarbeideren som er en forteller av sine egne erfaringer og minner. Marit Hauan siterer filosofen Sartre som skrev: "en mann er bestandig en beretter av historier, han lever omgitt av sine egne og andres historier, alt som hender ser han gjennom dem",²² og det gjelder også for den som videreformidler sine minner ved å svare på en spørreliste. Det stiller spesielle krav til forskeren. Den svenske etnologen Bo G. Nilsson skriver om et subjektivt materiale at medarbeiderens posisjon som forteller må være synlig også i forskerens bruk av materialet. Han/hun skal ikke degraderes til å være en som forsyner forskeren med generell/kollektiv kunnskap, men må få komme til orde med sine refleksjoner, holdninger og meninger.²³

På mange måter må svarene underkastes analyse som om det er en tekst. Hva slags betydning kan for eksempel ligge i valget av ord? Hvilke assosiasjoner får den som svarer underveis, og hvor peker assosiasjonene hen? I ett av svarene på NEG's spørreliste nr. 197 Menn og husarbeid svarte medarbeideren, født i 1956: "Min mormor syntes det var hårreisende og fornedrende for en mann å skifte bleier og syntes barnemoren var utidig som krevde dette" (36183).²⁴ Bruken av ordet "fornedrende" peker på skam, et tema som peker langt ut over den lille arenaen som hjemmet og lokalmiljøet er. Med ordet "utidig" åpnes perspektivet konflikt, og kanskje maktkamp, i hjemmet, som også er et viktig tema om man skal gå inn i en analyse av familiens organisasjon over tid. Selv om det her er en enkelt medarbeiders valg av ord, åpner de for perspektiver som går ut over den faktiske beskrivelsen av hva menn har kunnet utføre av husarbeid for et par generasjoner siden. Samtidig settes også dagens praksis og holdninger i relieff. Svarene til denne spørrelisten forteller om roller, kvinners og menns, hvordan de opprettholdes, forsvares og endres.²⁵

Minner forteller ikke hvordan ting var, men hvordan medarbeideren opplever dem i ettertid, med lag på lag av erfaringer og kunnskaper. Medarbeiderens bruk av ord som skam, fornedrende og utidig kan være en konsekvens av at holdninger har endret seg over tid. Et slikt forhold blir svært tydelig i svar på spørrelistene Holdninger til "annerledes" mennesker, Holdninger til krigsbarn – "tyskerunger" og Synet på intimitet og seksualitet mellom personer av samme kjønn.²⁶ Mange av medarbeiderne gir uttrykk for at de, eller samfunnet, i deres levetid har endret syn på mennesker som er "annerledes", på dem som ble født med en tysk soldat som far og på homofile.

NOEN MÅ SVARE

Fra opprettelsen og til i dag har det vært medarbeiderne som har vært ryggraden i institusjonen. I starten "overtok" NEG informantlisten og faste informanter fra Nemndi til Gransking av Norsk Nemningsbruk og har siden den gang hatt et fast korps av informanter, eller medarbeidere som vi foretrekker å kalle dem i dag. Deres rolle i oppfyllelsen av NEG's målsetning er av vital betydning og må tas i betraktning både når det gjelder metoden og når det gjelder resultatet, kildematerialet.

I NEGs første 25-30 år var informanten ikke bare den som satt inne med kunnskaper om sitt distrikt og om de temaene som var etterspurt. Han eller hun var også et bindeledd til andre, og helst til eldre informanter i distriktet med gode kunnskaper og god hukommelse om "gamle dager". I de første årene av NEGs historie fikk virksomheten økonomisk støtte fra fylkene som gjerne ville ha sin regionale kultur dokumentert. Som motytelse fikk de kopi av det innsamlete materiale fra sitt fylke. Fylkene fant frem til egnete informanter, personer med god lokalkunnskap og med gode kontakter til hjemmelsmenn som kunne fortelle om skikk og bruk i "gamle dager". Erfaringen og opplevelsene som medarbeideren nedfelte i sitt svar på spørrelisten, om hvordan det var i deres bygd, var skapt innenfor en felles kultur og et felles normsystem. Informantenes minner var knyttet til kollektivet, til familien, lokalsamfunnet og arbeidsplassen.²⁷ NEGs medarbeider generaliserte deretter i sitt svar til NEG ut fra de opplysningene han eller hun hadde fått. Det er denne arbeidsmåten, å skaffe opplysninger fra eldre folk, som gjør at vi i det eldre arkivmaterialet har spor tilbake til 1850-60-årene. I dag får NEG sine medarbeidere gjennom at ordet går, gjennom lokalhistorielag, gjennom annonsering i blad og aviser eller via forskjellige innsamlingsprosjekter der NEG har vært samarbeidspartner, slik som Nasjonalforeningens Minneoppgaver for Eldre²⁸ og Dagbok fra en dag i Norge.²⁹ Nye medarbeidere får vi gjennom den interesse som vi kan vekke for virksomheten vi driver og motivert av den enkeltes lyst til å skrive.

Det ligger ingen økonomisk gevinst i å skrive for NEG, derimot en sterk motivasjon. Hva slags motivering den enkelte har for å skrive for NEG er forskjellig. Den kan være basert i en interesse for at samtidens hverdagsliv skal dokumenteres for fremtiden, i lysten til å skrive, eller i at enkelte temaer innbyr til en personlig "oppdydding".³⁰

Verken tidligere eller nå har det vært snakk om å ha et korps av medarbeidere som er balansert når det gjelder geografi, alder, kjønn eller sosial klasse. Riktignok er alle fylker representert med en eller flere medarbeidere, men det er mer et resultat av tilfeldigheter. Det er en viktig forutsetning for verdien av NEGs arbeid at de som skriver gjør det frivillig, og er villig til å dele sine kunnskaper og erfaringer med samtid og ettertid, - viktigere enn at de utgjør et statistisk utvalg. Kvaliteten, rikdommen i detaljer og dybde, er av en helt annen karakter i de svarene NEG får fra motiverte og skriveglade medarbeidere enn de som mer tilfeldig svarer på en enkelt liste.

Ettersom medarbeiderne ikke er valgt ut fra eller er forsøkt vervet ut fra de samme kriteriene som ligger til grunn for sosiologiske, kvantitative "surveys", er det heller ikke fruktbart å analysere svarmaterialet ut fra slike kriterier. Følgelig er det heller ikke berettiget å kritisere det for mangler i forhold til de samme kriteriene. Man må forholde seg til denne typen kildemateriale på andre måter, ut fra hvordan materialet er blitt til og ut fra informantens/medarbeiderens rolle.

I og med dreiningen i forskning og undervisning til fokus på nær fortid og samtid, fikk også NEGs medarbeidere en annen rolle. Det er i dag

Spørreliste nr. 193

BIL OG BILKJØRING

Den som besvarer listen er innforstått med at svaret blir arkivert (anonymt) og blir brukt av forskere i dag og i fremtiden. Den som svarer kan til enhver tid be om å få svaret i retur eller makulert.

Bilen er viktig i hverdagen. I vår tid setter den sitt preg på både den enkeltes organisering av tilværelsen og på samfunnet, miljøet og politikken. Alle kjører ikke bil, men alle kan ha meninger om bil og bilbruk. Vi spør om mye, – svar på det du synes du vet noe om. Spørsmålene er til hjelp for tanken. Les gjennom hele listen før du begynner å skrive. Takk!

Barndomsminner

Hva syntes du som barn om biler og om å kjøre bil, var det hyggelig og morsomt eller ble du bilsyk, redd, trett?

Hvilke bilmerker husker du spesielt? Var det viktig i kameratflokkene å kunne skille mellom forskjellige bilmerker? Samlet du på samlebilder av biler?

Hvem hadde bil: dere selv, besteforeldre, tanter og onkler eller naboer?

Hva ble bilen brukt til, - daglig bruk, ferier?

Å kjøre bil

Hvor gammel var du da du tok sertifikat? Fortell om kjøreopplæringen. Var det vanskelig? Dyrt?

Fortell om din første langtur etter at du hadde fått sertifikat.

Hvis du ikke har førerkort, fortell hva grunnen er til det.

Hvem i familien har førerkort? Er det regler for hvem som får kjøre?

Er du glad i å kjøre bil?

Dagens spørrelister ber om medarbeiderens egne erfaringer og opplevelser.

formidling av egne kunnskaper og erfaringer som blir etterspurt. Det er ikke lenger slik at de som skriver for NEG skal svare på vegne av sin kommune, – bare på vegne av seg selv.

Det viktige er å få dybde til et tema. I mange tilfeller vil det være slik at de generaliseringer en kan trekke ut fra et samlet svarmateriale til et tema, ikke kan gjelde utover den gruppen som har svart på spørrelisten, med alle de forbehold en må ta for tid, rom og sosial kontekst.

Når det gjelder kjønn, viser for eksempel svarene om innledning av barselkvinner, dvs. den seremonien som i Alterbok for Den norske kirke gikk under navnet Mødres kirkegang, noe annet enn man kunne ventet.³¹ Ettersom innledning er et tema som berører kvinner mer enn menn, skulle man tro at menn ville svare mindre utfyllende enn kvinner. Det viste seg imidlertid at det ikke er noen direkte sammenheng mellom medarbeiderens kjønn og hvor innholdsrikt svaret er.³² Kvaliteten på svarene henger etter alt å dømme mer sammen med medarbeiderens generelle innsikt og evne til å formulere seg skriftlig, enn på kjønn.

Å beholde et fast medarbeidernet krever en innsats fra institusjonens side. For å holde interessen fangen, må det ikke gå for lang tid mellom hver gang en spørreliste blir sendt ut. Å være medarbeider må heller ikke medføre en forpliktelse til å svare hver gang. Forholdet er basert på frivillighet og lyst, og mellom institusjon og medarbeidere må det være forankret i gjensidig tillit. Den svenske etnologen Agneta Lilja skriver om sitt forhold til en enkelt medarbeider der medarbeideren så samarbeidet mellom arkivet, ULMA33 der Lilja var ansatt, som en samtale der begge parter var likeverdige. En slik likeverdighet bør arkivet respektere.³⁴ NEG takker for hvert svar og gir generelle, positive kommentarer til svarene i meldingsbladet sNEGlen, men tidvis også kommentarer direkte til medarbeiderne. Med få informanter oppnår man mye med å svare eller kommentere hvert svar, noe som vil styrke kontakten og fortelle medarbeideren at arbeidet har vært bryet verdt. Tillitsforholdet mellom NEG og medarbeiderne viser seg i hilsener og brev som besvares og til dels oppbevares. I tillitsforholdet ligger at vi i NEG stoler på dem som skriver for oss og på det de skriver. Fra medarbeidernes side skal det alltid være tillit til at det de skriver blir tatt forsvarlig hånd om. Etter Lov om behandling av personopplysninger av 2001 er ansvaret for betryggende behandling og oppbevaring av innsendt materiale lagt til institusjon og forsker. Dette er et ansvar NEG alltid har tatt, men som nå også er nedfelt i lovs form.

Ettersom NEGs medarbeidere kan sies å være profesjonelle skribenter i den forstand at de i utgangspunktet er motivert ut fra sin lyst til å skrive og etter hvert lærer seg å svare på spørrelistene, har spørsmålet vært reist om hvor representativt svarmateriale er også ut fra denne synsvinkelen. Mennesker som har lettere for å uttrykke seg muntlig enn skriftlig, kommer selvsagt ikke til orde i NEG-materialet. Men dette kan ikke stå i veien for å utnytte det potensialet som ligger i dette kildematerialet slik det er. I stedet blir det opp til forskeren å utøve kildekritikk i bruken av det, og å skaffe til veie annet nødvendig materiale.

NEG fungerer godt ved hjelp av sitt faste nett av medarbeidere. Hva så om man ikke har et fast medarbeidernet? Det krever stor innsats i utgangspunktet å finne frem til egnede personer som kan svare på det temaet man trenger å dokumentere. Det kan skje gjennom venneforeninger, lokalpressen, eller etter munn til munn metoden. Da er det viktig å informere gruppen, eller hvert enkelt individ, på forhånd om hva undersøkelsen går ut på, hvordan den skal brukes og hvordan materialet eventuelt skal lagres og gjenbrukes. For å sikre at man ikke får problemer med innsamling, bruk og oppbevaring av personrelaterte opplysninger, anbefales det å ta kontakt med Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.³⁵

ET BESKRIVENDE MATERIALE

I det foregående har jeg vist til en rekke karakteristika ved NEG's svarmateriale, avhengig av forskningsideologi og betinget av de til enhver tid aktive medarbeiderne. Antallet svar på hver av de store listene har variert fra omkring 400 til omkring 50. Et totalt antall besvarelser om et tema kan ses som en "stor" tekst som gir muligheter til å utlede noen generelle trender. Men materialet viser også variasjon som åpner for mangetydighet i tolkningen av det. Denne mangetydigheten, som er uttrykk for enkeltpersoners egen stemme, er det viktig å få frem i en analyse. Dermed respekterer forskeren den enkelte medarbeiders fortelling og gir forskjellige perspektiver til det enkelte temaet.

På forskjellig måte har beskrivelsen vært en viktig bestanddel av NEG-materialet enten det har vært snakk om et fortidig, historisk materiale eller som nå, et samtidsmateriale. Gjenstander, fenomener og holdninger er blitt beskrevet og til dels tegnet og avbildet, enten det gjelder faktaopplysninger om navn på de enkelte delene av en plog, om bruk av lauv som fôr, om vassbæring eller om barnestell i tidligere tider og nå.

Beskrivelser av redskaper og arbeidsprosesser som ikke lenger er kjent er blitt samlet inn over flere tiår av NEG og fins i dag kanskje bare der. Ser vi på dagens temaer kan vi med stor sikkerhet si at denne typen materiale ikke blir samlet inn av noen annen norsk institusjon. Slik sett er det unikt, og det tar ikke mange tiår før det har fått fortidens skjær over seg og kan fortelle om noe som var eller om hvordan det var "i gamle dager". Fra å være et samtidsmateriale om for eksempel juleforberedelser, julebord og juleselskaper, blir det kulturhistorie om hvordan nordmenn markerte julen i årene rundt år 2000.

NEG-materialet krever ganske mye av den som skal bruke det. Når staben ved NEG får spørsmål fra media om enkelte temaer, går den som spør ofte ut fra at det er laget rapporter over det innkomne materialet. Men formen på materialet er for omfattende til at det er mulig å gjøre det, enten spørsmålene er formulert slik at det kan svares med ja/nei eller de er gitt en "åpen" form som krever at medarbeideren svarer mer utførlig. Brukeren av et materiale som er samlet inn gjennom spørrelister foretrekker ofte num-

mererte spørsmål. Navigeringen gjennom materialet blir langt lettere på den måten, forutsatt at den som svarer ikke formulerer seg med et "nei" eller "ja" etterfulgt av et "men". Enkelte eldre spørrelister opererte med ja/nei spørsmål og dialogen kunne da bli slik: "Går du i kirken hver søndag"? Spørsmålet er formulert som om det faktisk ble holdt gudstjeneste hver søndag i hver kirke. Svaret kan da være: "Nei, men jeg går hver gang det er gudstjeneste i "min" kirke". Et nei-svar blir med det et ja-svar.

Med spørsmål i mer åpen form, får besvarelsen i stedet preg av essay eller av brev stilet til NEG's personale eller en tenkt leser. Essayformen gir den som svarer anledning til å utforme et helhetlig svar ut fra den enkeltes erfaringer og holdninger. Denne typen kilder krever nærlesning av den som skal bruke materialet, og gjerne lesning mange ganger fordi man underveis støter på nye perspektiver. Det kan også være at et spørsmål har provosert den som svarer og at han eller hun gir uttrykk for det og hvorfor. Ett svar til min spørreliste *Religiøse erfaringer*³⁶ var en refsende påtale av at et så uvitenskapelig tema ble tatt opp av NEG. Medarbeideren nektet derfor å svare. På den måten får man presentert motforestillinger som setter fokus på andre innfallsvinkler til temaet enn de man har tenkt seg i utgangspunktet

Essayformen innbyr også til ulike stilistiske genre. Bo G. Nilsson har analysert arbeiderminner i Nordiska museets arkiv ut fra tekstens mange stemmer. Teksten er ikke bare en dialog mellom forteller og leser, men retter seg også mot en tredje part. "Ett yttrande eller en berättelse har ... som jag ser det tre huvudsakliga aktörer: förutom talaren och mottagaren också "hjälten", dvs det som yttrandet eller berättelsen handlar om. Talaren förhåller sig inte bara till mottagarens sympatier eller antipatier. Han eller hon riktar också sin värdering mot yttrandets objekt, mot hjälten".³⁷ Avhengig av tema, trekker medarbeideren ofte sin barndom, sine foreldre eller fortidens mennesker inn i sin beskrivelse og betraktninger om fortidens praksis. I svarene til spørrelisten *Å møte et museum* beskriver mange fortidens mennesker som helter og at deres kamp for tilværelsen er et viktig og nødvendig tema for et kulturhistorisk museum.

FRIVILLIGHET, TVANG OG NÆRHET

For at et muntlig intervju skal fungere tilfredsstillende, er det nødvendig å opprette et tillitsforhold mellom intervjuobjekt og den som intervjuer. En slik nær relasjon er en forutsetning for å få svar på vanskelige og ømtålige spørsmål. Én kritikk mot spørrelister som metode har gått ut på at den ikke gir mulighet til å få denne typen svar. Dette er riktigere for en tilfeldig utvalgt gruppe med informanter enn det er for NEG's faste medarbeidere. Responsen på spørrelister om temaer som Personlig hygiene³⁸ og Synet på intimitet og seksualitet mellom personer av samme kjønn³⁹ viser at medarbeiderne går inn i temaer som både er svært personlige og som har vært og til dels er tabubelagt. Det hender ikke sjelden at de som svarer gjør det mer inngående og personlig enn de strengt tatt var nødt til. Noen ganger går det

”Småbrukere og husmenn som ikke hadde hest eller okse bar høyet fram til stakk, løe eller veltehesjer. De kunne kjembe det sammen og bære det i riva.”
Tegning sendt inn av J.O. Rokkones, Sør-Trøndelag til NEGs spørreliste 2: Transport av høy.

frem av svarene at det har vært vanskelig, til og med ganske smertefullt å besvare en spørreliste. Et slikt svar er de som kom inn til spørrelisten Vennskap⁴⁰ der en medarbeider avsluttet svaret sitt med at han/hun aldri har hatt en ordentlig venn. En eldre mannlig medarbeider avsluttet sitt svar slik: "Etter at spørrelisten kom har jeg filosofert litt over dette [vennskap] og funnet at jeg kanskje er litt i periferien av det som er vanlig. Jeg kan vanskelig knytte meg for sterkt til et menneske – selv de som jeg har kjent gjennom et langt liv og stadig truffet. Går det uker eller kanskje måneder mellom hver gang jeg ser dem, er ikke dette noe savn og heller ikke den store glede når vi treffes igjen. Jeg er smertelig klar over at min besvarelse av spørrelisten Vennskap er svært tynn. Men den har gitt meg noe å tenke på – som sagt. Kanskje jeg er mer egosentrisk enn jeg trodde og at vennskap av den grunn aldri har nådd helt inn hos meg. I en travel pensjonisttilværelse velger jeg ut noen dager i avtaleboka der jeg er "opptatt", men med hva? Alenetur! Jeg tør nesten ikke si det. Selvdigging er kanskje ordet" (33230). Medarbeideren gir ikke inntrykk av å ha levd et ensomt liv, og hans svar er et interessant perspektiv på vennskaps betydning. Det er også ett av mange svar der spørrelisten har ført til selvrefleksjon. Det gjelder også et svar som kom inn som svar på spørrelisten Utstoppede dyr.⁴¹ "Til slutt vil jeg takke dere for denne spørrelisten, som var utrivelig å besvare. Jeg ble nødt til å innse at jeg ikke er et så logisk og fornuftsstyrt menneske som jeg hittil har innbilt meg" (36705).

Den som besvarer en spørreliste fra NEG kan velge å gå så dypt inn i temaet som han eller hun selv vil. Mange er også reflekterte i forhold til det temaet krever av dem, slik sitatene over indikerer. På den måten får man et materiale som vi kan karakterisere som "dypdykk", men uten at medarbeideren føler det som tvang å måtte svare på spørsmål man ikke har lyst til å svare på. I motsetning til det maktforholdet som kan oppstå ved et muntlig gjennomført intervju, der intervjueren/forskeren sitter med et overtak på grunn av sine kunnskaper både om temaet og om hvilke spørsmål som skal stilles, så står NEG's medarbeidere mer på like fot med den som spør. Annika Österman skriver i Människors egen historia⁴² om forholdet mellom muntlige intervjuer og spørrelister, at den som svarer på ett og ett spørsmål i et muntlig intervju ikke har samme mulighet til å få en oversikt over spørsmålenes forhold til hverandre som den får som svarer skriftlig. I et muntlig intervju er det den som spør som bestemmer hva som er viktig i svarene, mens den som blir intervjuet kanskje ville lagt hovedvekten et annet sted. Den som svarer på spørrelister, styrer forløpet selv og er herre over "intervjusituasjonen".

HVOR STÅR VI?

NEG's materiale er i prinsippet tilgjengelig for alle. Begrensningene knytter seg til den tiden en forsker som selv har laget spørrelisten har enerett på å bruke materialet. Dessuten ligger begrensningene i Lov om behandling av personopplysninger. Det er arkivinstitusjonen som står ansvarlig for at materialet blir forsvarlig håndtert. Det gjelder også for det materialet som ble

samlet inn før den første loven om personvern ble innført i 1978. Men det påhviler også et ansvar på brukeren av materialet.⁴³

Utviklingen som har skjedd over tid i NEG's historie, kan ses som et speilbilde av de endringer som har funnet sted på mange plan. Fra et ønske om å skaffe til veie biter til å fylle ut bildet av "den gamle bondekulturen" har veien gått til en innsikt av at det man kan makte av dokumentasjon i beste fall er biter til å forstå en kompleks samtid. Den som forsker i samtiden ser ganske snart at det ikke fins én fortelling om den norske kulturen, men mange. Det er ikke en gang slik at det fins én fortelling om et enkelt tema. Det begrensede utvalget av medarbeidere, skjevt i sammensetning når det gjelder kjønn, alder, bosted og yrke, kan ikke på noe nivå gi et entydig, generelt svar. Men på hver spørreliste kommer det inn mange, til dels ulike svar, - også på spørsmål som ikke er stilt. Dette gir forskeren mange muligheter.

NEG's materiale om samtiden og den nære fortid er et personrelatert materiale som åpner for en mangetydighet og dermed for å se samfunnets og menneskets kompleksitet. Det eldre materialet i NEG's arkivskuffer krever analysemetoder etter sine forutsetninger. Det samme gjelder det nyere materialet. Forutsetningene for tolkning av det ligger i kunnskap om hvordan spørrelistematerialet til enhver tid er blitt til.

LITTERATUR

Hodne, Bjarne, Knut Kjeldstadli og Göran Rosander (red.) 1981. Muntlige kilder. Om bruk av intervjuer i etnologi, folkeminnevitenskap og historie. Oslo, Universitetsforlaget

Kjeldstadli, Knut 1991. Et notat om representativitet ved muntlige kilder. *Levnadsöden* 7, 2-4

Lilja, Agneta 2003. Det är dock vi från fältet som håller virket till byrån. S. 33-42 i *Frågelist och berättarglädje. Om frågelistor som forskningsmetod och folklig genre*. Red.: Bo G. Nilsson, Dan Waldetoft, Christina Westergren. Stockholm, Nordiska museet

Moestue, Anne 1996a. Historien om NEG. S. 7-52 i Moestue, Anne. *Spørre og grave i 50 år. Norsk etnologisk gransking's 50-årsjubileum*. Oslo, Norsk etnologisk gransking

Moestue, Anne 1996b. "Det kom et brev i posten i dag..." S. 53-76 i Moestue, Anne. *Spørre og grave i 50 år. Norsk etnologisk gransking's 50-års jubileum*. Oslo, Norsk etnologisk gransking

Moestue, Anne 2001. Spørrelistesvar fra NEG. En kommentar til Bjørg Selands kildekritiske refleksjoner. *Dugnad* 2, 71-73

Nilsson, Bo G. 1989. Bokbinderiarbetare inför offentligheten. Om redigering av arbetarminnen. S. 159-181 i *Etnologiska beskrivningar*. Red.: Billy Ehn og Barbro Klein. Stockholm, Carlssons

Nilsson, Bo G. 2003. Frågor, svar – och vad mer? S. 105-115 i Frågelist och berättargläd-
je. Om frågelistor som forskningsmetod och folklig genre. Red.: Bo G. Nilsson, Dan
Waldetoft, Christina Westergren. Stockholm, Nordiska museet

Seland, Bjørg 2001. Norsk etnologisk granskings svarmateriale – noen kildekritiske
refleksjoner. Dugnad 2, 65-70

Skjelbred, Ann Helene Bolstad 1972. Uren og hedning. Barselkvinnen i norsk folketradi-
sjon. Oslo, Universitetsforlaget

Skjelbred, Ann Helene Bolstad 1998. Folkeminnevitenskap: Et fag for heimstad og røtter...
Norveg 1, 3-18

Skjelbred, Ann Helene Bolstad 2001. Vennskap. Refleksjoner omkring en spørreliste.
Tradisjon 31:2, 41-48

Skjelbred, Ann Helene Bolstad 2000. Use and Non-Use: Natural Resources in Traditio-
nal North-Norwegian Households. A Contemporary Departure. S. 64-72 i Food from
Nature. Attitudes, Strategies and Culinary Practices. Proceedings of the 12th Conference
of the International Commission for Ethnological Food research, Umeå and Frostviken,
Sweden, 8-14 June, 1998. Red.: Patricia Lysaght. Uppsala, The Royal Gustavus Adolphus
Academy for Swedish Culture

Slettan, Dagfinn 1994. Minner og kulturhistorie. Teoretiske perspektiver. Trondheim,
Universitetet i Trondheim. (Skriftserie fra Historisk Institutt. Nr. 4)

Stigum, Hilmar 1946. "The Study of Man". Evolusjonstanken og det historiske forløp. By
og bygd IV, 25-58

Vestheim, Geir 1994. Museum i eit tidsskifte. Fortidsarv som underholdning? Oslo, Det
norske samlaget

Österman, Annika 1991. Människors egen historia. Om Nordiska Museets Frågelistor.
Stockholm, Nordiska Museet

Årsmelding 1946-47. Norsk etnologisk granskning. Beretning fra aug. 1946 til 30. juni
1947. By og bygd VI, 176-179

NOTER

- 1) Fra og med 1.1. 2005 er NEG en del av Stiftelsen Norsk Folkemuseum og deler målset-
ning med NF
- 2) Se Moestue 1996a om Norsk Folkemuseum og Marta Hoffmanns rolle i opprettelsen
av NEG. Se også årsberetningen for 1946-47 i By og bygd VI, 176-179
- 3) Skjelbred 1998

- 4) Stigum 1946, 56
- 5) Årsmelding 1948-49, 176
- 6) Moltke Moe, sønn av eventyrsamleren Jørgen Moe, innehadde det første professoratet i norsk språk og folkeminner
- 7) Pedersen 1990, 29
- 8) I 1974 ble materialet overført til Lokalhistorisk institutt ved Universitetet i Trondheim, men ble tilbakeført til Norsk Folkemuseum i 2000
- 9) Lindqvist 1982. Boken er opprinnelig svensk, men er oversatt til norsk
- 10) Se Svangerskap og fødsel. Fra historie og tradisjon til opplevelse, her
- 11) Årsmelding 1948-49, 176
- 12) Måltider og mat og Fisk i kostholdet, begge fra 1950
- 13) Skjelbred 2000
- 14) Slettan 1994, 67
- 15) ibid, 67
- 16) Slettan 1994, 68
- 17) Se Hodne, Kjeldstadli og Rosander 1981
- 18) Seland 2001
- 19) 88, 89, 90, 99, 106, 109, 155B. De seks første er fra 1960-tallet, den siste fra 1990
- 20) Se Anne Moestues svar i samme tidsskriftnummer, Moestue 2001
- 21) Kjeldstadli 1991
- 22) Se Hauan: Kunnskapssamtaler, her
- 23) Nilsson 1989, 177-181
- 24) Tallet i parenteser er her og senere i artikkelen aksjesjonsnummeret på innsendt NEG svar
- 25) Ingunn Grimstad Klepp har i en upublisert artikkel stilt spørsmål ved at spørrelisten ikke spurte om endringer, om hva menn hadde kunnet gjøre tidligere, men som etter hvert ble tabu
- 26) 167 (1994); 192 (2002) og 198 (2003)
- 27) Slettan 1994, 68
- 28) Materialet er arkivert ved Norsk Folkeminnesamling, Universitetet i Oslo
- 29) Materialet er arkivert ved Norsk etnologisk gransking.
- 30) Se Moestue 1996, 53-76
- 31) Spørreliste 49: Kyrkjelege skikkar (1955)
- 32) Skjelbred 1972, 12
- 33) Dialekt- og Folkminnesarkivet, Uppsala
- 34) Lilja 2003, 41
- 35) Se Moestue og Skjelbred: Å stille spørsmål, her
- 36) Spl. 162 (1992)
- 37) Nilsson 2003, 113
- 38) Spl. 169 (1994)
- 39) Spl. 198 (2003)
- 40) 177 (1998). Se Skjelbred 2001
- 41) 204 (2004)
- 42) 1991, s. 113
- 43) Se Moestue og Skjelbred: Å stille spørsmål, her